

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

МАЄВСЬКА ОЛЬГА ТАДЕУШІВНА

УДК 821.134.2.-312.109“18/19”:159.923.2

**КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РОМАННІЙ ПРОЗІ
МІГЕЛЯ ДЕ УНАМУНО**

10.01.04 – література зарубіжних країн

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Миколаїв – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі світової літератури Львівського національного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
ПРОНКЕВИЧ Олександр Вікторович,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
професор, директор Інституту філології

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
ОРЖИЦЬКИЙ Ігор Олександрович,
Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна,
доцент кафедри романської філології та перекладу

кандидат філологічних наук,
ШЕСТОПАЛ Ольга Григорівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри зарубіжної літератури

Захист відбудеться **29 травня** 2019 р. о **10.00** годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.053.04 Чорноморського національного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Автореферат розісланий “24” квітня 2019 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

О. О. Старшова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Останнім часом літературознавча наука приділяє пильну увагу проблемі репрезентації ідентичності у творах мистецтва слова. Можна навіть вести мову про окремих напрям теорії літератури, який спирається на праці таких зарубіжних дослідників, як Б. Андерсон, Х. Арндт, М. Бубер, С. Вейль, В. Гьосле, Е. Еріксон, Ю. Крістева, П. Рікер, Е. Сміт, Ч. Тейлор, Ф. Тьоніс, К. Г. Юнг та ін. Українське літературознавство також актуалізувало ідентичнісну проблематику, що відображено в низці літературознавчих досліджень, авторами яких є В. Агеєва, Т. Гаврилів, М. Гірняк, Т. Гундорова, В. Зливкова, С. Куцепал, Д. Мельник, С. Павличко, О. Пухонська, О. Пчелінцева, С. Романова, М. Руденко, Н. Скляр, Я. Тарасюк та інші.

Проблема ідентичності також є центральною в наукових працях дослідників-іспаністів, які вивчають філософію, історію літератури, мистецтво. Серед них – Х. К. Ара Торальба, Ф. Аріас Сантос, П. Сересо Галан, Й. Хуарісті, Н. Константинова, С. Мадарьяга, Н. Рауц, Б. Чума. Найбільш послідовно проблеми ідентичності вивчає група науковців, об'єднаних ідеєю «іспанських культурних студій», які, за спостереженнями українського іспаніста О. Пронкевича, активно опановують проблеми колективної, класової, локальної, расової, гендерної ідентичності тощо, зосереджуючись на формах репрезентації ідентичностей у культурі в термінах гегемонії.

Одним із найпоказовіших авторів у плані вивчення різних аспектів ідентичнісної проблематики є Мігель де Унамуно (1864–1936), який у своїх есе, романах, оповіданнях, п'єсах постійно шукав відповіді на запитання «Що таке людина?», «Що таке Я»? «Що таке Іспанія? Що таке іспанець?» Відповіді на них вирізняються оригінальністю, сміливістю, провокативністю, вони не лише не втратили свого значення, а й з кожним днем набувають нових смислів. Художній і філософський доробок автора ще за його життя детально вивчався, аналізувався та викликав бурхливу полеміку з боку колег, однодумців й опонентів. Окрему увагу науковців привернули романи М. де Унамуно, які були проаналізовані з різних перспектив: психоаналітичної (Д. Гарсія Бакка, Л. С. Гранхель, А. Ласаро Рос, І. Параїсо, Р. Чабран, Г. Юркевич), естетико-поетикальної (Х. А. Гаррідо Арділа, В. Гарсія де ла Конча, А. Монсі Гульйон), гендерної (М. Е. Браво Герейра, С. Вуд, Р. Гайтан, Р. Джонсон, Е. Дояга, Ю. Кіркпатрік), автобіографічної (А. Алкала, Ф. Аяла, К. Беорлегі, Х. Маріас, Х. Ферратер Мора, А. Регаладо Гарсія, П. Рібас, А. Субісаррета, Е. Сальседо, Й. Хуарісті).

Підставою для виникнення такого розмаїття поглядів з боку критиків є як сам суперечливий світогляд мислителя, виражений в романах і пов'язаний з оригінальною особистістю автора, так і проблематика, у парадоксальний спосіб порушена у його творах, серед яких ідентичність посідає центральне місце. Тривалий час творчість Унамуно сприймалася як втілення кризи іспанської національної ідентичності, про що йдеться в докторській дисертації О. Пронкевича. Водночас спроби письменника осягнути людське Я у процесі

писання романів було висвітлено недостатньо. Розкриття цієї теми неможливе без вивчення тісного зв'язку ідентичності індивіда з його буттям у колективному, гендерному, релігійному вимірах, а також без обов'язкового врахування проблем пам'яті, простору і мови.

Вся романна проза М. де Унамуно характеризується глибоким і складним філософським змістом, оскільки вона задумана як засіб вираження екзистенційних конфліктів і авторських сумнівів, що становлять основу ідентичнісної кризи як його власної, так і його сучасників. Деякі романи письменника (зокрема «Туман») художньо репрезентують ідеї, викладені ним у філософській есеїстиці: сентиментальні й екзистенційні переживання протагоніста Аугусто Переса співзвучні з думками автора, висловленими у трактаті «Про трагічне відчуття життя». Ще один приклад «перетікання» ідей із філософського есею на сторінки художньої прози – роман «Святий Мануель Добрий, мученик», який оприявнює принцип «агонії», поданий Унамуно в есе «Агонія християнства». З погляду Унамуно, життя загалом і християнське життя зокрема сприймається як агонія – в етимологічному значенні слова «боротьба».

Поетика романів Унамуно вирізняється суб'єктивністю і ліричністю, символізмом й алегоризмом, інтертекстуальністю і діалогізмом, перевагою діалогів над дією тощо. В романах письменника можна простежити перетворення наративу з реалістичними характеристиками в «Мирі у війні» та рухом у бік заглиблення до модерністського світобачення у «Любові і педагогіці» та наступних – «Туман», «Абель Санчес», «Тітка Тула». Еволюція поетики романів відбувається паралельно з особистісним переродженням, якого зазнає М. Унамуно, і відображає головні етапи його ідентичнісної кризи.

Отже, актуальність вибору теми дослідження зумовлена підвищеним зацікавленням проблемою ідентичності в художній літературі і потребою наукового опрацювання, систематизації, комплексного вивчення романів Мігеля де Унамуно, що накреслюють підходи письменника до осмислення проблеми особистісної ідентичності, стрижнем якої є концепт агонічності, що підштовхує кожну людину до пошуку вічного життя без жодної надії його отримати. Осмислення творчого доробку Унамуно крізь призму теорії ідентичності дає змогу повною мірою виявити парадигмальне значення письменника і мислителя для літератури ХХ століття.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі світової літератури Львівського національного університету імені Івана Франка, узгоджено з її науковими програмами і планами, вона є складовою частиною кафедральної теми «Світова література в науковому дискурсі ХХІ століття: проблеми, тенденції, перспективи» (державний реєстраційний номер 0117U001393). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 21/12 від 25 грудня 2013 року) та на засіданні Бюро наукової ради НАН України Інституту літератури імені

Т. Г. Шевченка з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 3 від 4 листопада 2014 року).

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вивчення особливостей авторського розуміння концепції особистісної ідентичності в романах М. де Унамуно та втілення її на сторінках його романної прози.

Поставлена мета передбачає виконання таких завдань:

- розкрити головні підходи до розуміння поняття ідентичності у філософії і літературознавстві;
- розглянути специфіку дуалістичної філософії М. де Унамуно, що визначає підходи до репрезентації особистісної ідентичності в романах письменника;
- з'ясувати в романах Унамуно діалектичні зв'язки між особистісною і колективною (національною) ідентичністю;
- дослідити тлумачення письменником особистісної ідентичності через гендерну проблематику;
- виявити в романах Унамуно форми взаємопроникнення індивідуальної та колективної ідентичності через художнє дослідження пам'яті;
- вивчити жанрово-поетологічні стратегії вираження індивідуальної та колективної ідентичності в романах письменника з акцентом на такі аспекти, як наративність, інтертекстуальність, мовлення та простір.

Предметом дослідження вибрано романи «Мир у війні» (1895), «Любов і педагогіка» (1902), «Туман» (1914), «Абель Санчес» (1917), «Тітка Тула» (1921), «Святий Мануель Добрий, мученик» (1933).

Об'єктом дослідження є художні стратегії репрезентації особистісної ідентичності в романній прозі Мігеля де Унамуно, яка відображає кризу Я як самого письменника, так і людини модерного часу загалом.

Теоретико-методологічною основою дослідження є праці таких вітчизняних і зарубіжних учених у галузі теорії ідентичності, як Т. Гаврилів, П. Гнатенко, М. Зубрицька, О. Пронкевич, О. Самчук, Л. Фльорко, Х. Альварес Кастро, Б. Андерсон, Х. М. Гаррідо Арділа, О. Гонсалес Паленсія, Л. Гранхель, В. Гьосле, Е. Еріксон, П. Кастаньєда Себальос, М. Кастельс, Г. Люббе, А. Мартінес С'єрра, І. Параїсо, К. Паріс, Дж. Ріббанс, П. Рікер, П. Сересо Галан, Е. Сміт, Р. Фогельсон, Г. Юркевич, М. Шаткін та ін. Для виявлення жанрово-поетологічного виміру особистісної ідентичності в романах Унамуно визначальними є праці А. Асман, Г. Башляра, К. Богданова, В. Дуркалевич, Н. Копистянської, Ю. Лотмана, Й. Мелгар, Г. Навахаса, М. Палермо, А. Пардо, І. Параїсо, О. Пухонської, О. Самчук, О. Сливинського, Е. Трубіної. Для осмислення світоглядних основ розуміння проблеми особистісної ідентичності в романах Унамуно в дисертації використано філософські праці М. де Унамуно «Агонія християнства», «Життя Дон Кіхота і Санчо Панси», «Про трагічне відчуття життя», біографічна новела «Як твориться роман», публіцистика, листування та щоденники письменника.

Методи дослідження. У дисертації основними методами дослідження

для концептуалізації особистісної ідентичності у художній прозі використано психоаналітичний (З. Фройд, К. Г. Юнг, Ж. Лакан), герменевтичний (М. Гайдегер, Г. Г. Гадамер, В. Дільтей, М. Бахтін) і наративний (П. Рікер, Л. Вітгенштайн, М. Еліаде, Ч. Тейлор), біографічний та історико-літературний коментарі, які допомогли встановити основні вектори формування та розвитку моделі особистості в романах письменника. Для роботи з художніми текстами застосовано контекстуальний аналіз, методологію інтертекстуального аналізу, елементи міфокритики, техніку уважного читання.

Новизна дисертації полягає у тому, що вперше комплексно досліджується романна проза Мігеля де Унамуно як цілісний художній універсум крізь призму проблематики особистісної ідентичності «людини з плоті та крові», яка в агонічний спосіб намагається ствердити свою екзистенцію.

Практичне та теоретичне застосування дисертації полягає у можливості використання її здобутків для підготовки курсів з історії іспанської літератури, спецкурсів і семінарів ВНЗ, присвячених проблемам національних літератур ХХ століття, специфіці літературного процесу в іспаномовному просторі, проблематиці ідентичності в сучасній літературі.

Особистий внесок здобувача. Робота та всі наукові статті за темою дисертації написані самостійно. Цитовані романи «Святий Мануель Добрий, мученик» та «Любов і педагогіка» перекладені українською мовою здобувачем і видані у 2012 і 2016 роках львівським видавництвом «Астролябія».

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи представлено в доповідях на наукових конференціях різних рівнів: міжнародних наукових конференціях: XII Міжнародна конференція молодих учених (Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2013), VII, VIII, IX, X Міжнародні Чичерінські читання (2009, 2011, 2015, 2017), «Місцеві та периферійні ідентичності в літературі», Миколаїв, Чорноморський національний університет ім. Петра Могили (2011), IV Міжнародний симпозіум іспаністів «Зустріч 2012» (Вроцлав, 2012), «Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур» (Острог, 2016), I, II Іспано-український конгреси (Київ, 2017; Кадіс, 2018), щорічні Конгреси Асоціації іспаністів України (Київ, 2009; Севастополь, 2012; Львів, 2013; Дніпропетровськ, 2014; Миколаїв, 2015; Кам'янець-Подільський, 2016; Одеса, 2017; Острог, 2018); на звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка за 2008–2017 роки.

Публікації. Положення дисертації викладені у вісімнадцятьох публікаціях: вісім у фахових виданнях, одна у закордонному періодичному виданні і дев'ять додаткових, написаних іспанською та українською мовами.

Структура роботи зумовлена поставленою метою та завданнями. Дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 247 сторінок, з яких – 192 сторінки основного тексту. Бібліографія містить 433 позиції.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі окреслено проблематику дисертаційної роботи, подано обґрунтування актуальності теми, сформульовано мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження, представлено теоретико-методологічну базу дослідження, розкрито практичне значення роботи, аргументовано її новизну та визначено особистий внесок дисертантки й апробацію основних положень дисертації.

Перший розділ дисертації **«Криза ідентичності у творчості Мігеля де Унамуно як філософська і літературознавча проблема»** визначає основні вектори дослідження. Головний акцент зроблено на історичному та біографічному контекстах формування ідентичності письменника, а також зосереджено значну увагу на найвпливовіших концепціях ідентичності у філософському та літературознавчому дискурсах.

У підрозділі 1.1. «Філософські засади вивчення ідентичності в літературознавстві» вивчення концептів ідентичності як літературознавчої проблеми ґрунтується на гегелівському діалектичному методі, який вплинув на Унамуно. На думку німецького філософа, індивід усвідомлює себе через ідентифікацію з колективом, з яким перебуває в постійній конфронтації. Ще одним філософським підґрунтям визначення сучасного тлумачення проблеми ідентичності є к'єркегорівське вчення про три стадії життєвого шляху людини (естетична, етична, релігійна) і наголошення на одвічному її протистоянні абсурду через власне самоствердження. Ці стадії вибудовують інструменти становлення Я кожної окремої людини, керуючи її повсякденним вибором, що оформлюється у діалогічний метод, який є неодмінним атрибутом самоствердження і підтримання актуальності пошуку ідентичності (М. Бубер, М. Бахтін). Для творення ідентичності головним принципом є діалогічна активність, що передбачає творчу взаємодію індивідуального й колективного задля досягнення глибокого пізнання сутності буття. Засадничими для дисертаційного дослідження також є тлумачення ідентичності як стійкого образу Я в межах індивідуальних і соціальних конструктів, запропоноване Е. Еріксоном, а також розуміння ідентичності як процесу взаємодії різних ідентичностей, про що йдеться в наукових працях Р. Фогельсона. Наведені вище погляди вписуються у концепт «кризи ідентичності», сформульований В. Гьосле, у психоаналітичні погляди на природу людини З. Фрейда, в аналітичну психологію К. Г. Юнга, Е. Нойманна, а також у постмодерністський психоаналіз Ж. Лакана.

Зі зміною ракурсу трактування ідентичності (від модерністського «подібний до» до постмодерністського «відмінний від»), за М. Кастельсом, Ф. Тьонісом, З. Бауманом, Ч. Тейлором, актуальними й стрижневими залишаються універсальність і незмінність людської природи та її здатність до самоінтерпретації, до висловлювання про себе і навколишній світ, до збереження/увічнення себе як особистості. Задля фіксації ідентичності, її окреслення у певний етап еволюції/становлення сучасні науковці пропонують застосувати поняття «наратив», що є втіленням авторської ідентичності та

перетворенням будь-якого індивіда/персонажа на творця себе самого через усну чи письмову оповідь (Х. Арндт, П. Рікер), через розробку стратегій конструювання ідентичності, через охудожнення простору (Г. Башляр, П. Бурд'є, М. Еліаде) і використання різних меморіальних технік фіксації та пролонгації ідентичності (М. Бернград, Я. Кубік, А. Ассман).

У підрозділі **1.2. «Ідентичність як проблема філософського і літературознавчого унамунознавства»** розглянуто і систематизовано розвідки зарубіжних й українських науковців, присвячених різним аспектам творчості М. де Унамуно. Окрему увагу присвячено рецепції ідей мислителя і письменника в Україні (І. Гончаренко, Ю. Косач, О. Забужко, О. Випасняк, Н. Парова, О. Пронкевич), а також історії перекладів його доробку українською мовою (М. Дубинський, М. Іванов, Ю. Косач, О. Маєвська, В. Шовкун). На підставі здійсненого аналізу можна виокремити дві головні проблемні групи унамунознавчих студій: перша – це аналіз особистості автора, обставини його життя і діяльності, філософські погляди і життєві переконання, що зумовили творення того чи іншого тексту (К. Бланко Агінага, Х. Маріас, С. Моррон Арройо, Л. Гранхель, А. Ласаро Рос, І. Параїсо, С. Робертс, Е. Сальседо, М. Самбрано, Х. Сенабре, А. Субісаретта, Й. Хуарісті, Г. Юркевич та ін.); друга — первинно зосереджує увагу на художньому тексті як самостійному організмі літературного процесу ХХ–ХХІ ст. (Х. А. Гаррідо Арділа, В. Гарсія де ла Конча, А. Монсі Гульйон, К. Паріс, А. М. Овераас, Б. Вотьер, Н. Орінгер, А. Фернандес Гонсалес, Х. С. Ара Торальба та ін.).

Серед численних праць унамунознавців окрему групу становлять розвідки з ідентичнісної проблематики в романах письменника, в яких розглянуто широкий спектр питань: проблему особистісної ідентичності як компонента національної ідентичності (К. Лонггерст, Х. Лопес Маррон), концепт агонічного і трагічного персонажа (А. Алкала, Ф. Ваєрс, Д. Тернер, Х. Камінеро, Д. Ріббанс, П. Сересо Галан), визначення різних типів особистісної ідентичності з акцентом на релігійній кризі (О. Гонсалес Паленсія, Х. Лопес Арангурен, Х. Франчісена, Д. Орнат), нарративну ідентичність (Л. Альварес Кастро, М. Пресас, М. Сесилія Палермо). Особистісну ідентичність висвітлено лише поверхнево під час вивчення романів «Любов і педагогіка», «Туман», «Святий Мануель Добрий, мученик» (М. Рагт, М. Вальдес, А. Лопес Кінтас, Г. Торре Авалос).

У підрозділі 1.2 подано нарис дуалістичної філософії М. де Унамуно, яка обґрунтовує поняття «агонічна ідентичність», що виникає внаслідок конфлікту внутрішньої та зовнішньої самоідентифікацій. Водночас особистість не постає автономною, а потребує довоколишньої реальності для підтвердження власної життєвості. Людина, згідно з М. де Унамуно, є істотою у боротьбі, змінною і динамічною, але її Я передбачає певні межі, за яких відбуватиметься збереження її тожсамості, що намагається зробити все можливе, аби не зникнути назавжди. Людина потребує постійного діалогу з самою собою та Іншим, який зумовлює її агонічну сутність. Остання не прирівнюється до нестабільності, а є творчим рушієм, що дає змогу налагоджувати різноманітні

види взаємин між окремими індивідами і творити різні типи спільноти і колективу. Поняття ідентифікації М. де Унамуно трактує як агонічний діалог або діалогічну агонію, пошук тотожності з тією чи іншою реальною постаттю. В основі такого трактування агонічності лежать філософія екзистенціалізму (як загальносвітова світоглядна система ХХ ст.) й іспанська світоглядна криза, пов'язана із складними суспільними й державотворчими проблемами, які Іспанія намагалася подолати.

У підрозділі **1.3. «Теоретико-методологічні основи вивчення особистісної ідентичності в романістиці Мігеля де Унамуно»** розроблено комплексний методологічний підхід для аналізу ідентичнісної проблематики в романній прозі М. де Унамуно. Для концептуалізації репрезентації ідентичності у творах автора використано психоаналітичну і психосоціальну методології (З. Фройд, К. Г. Юнг, Ж. Лакан, Е. Кастельс, Е. Еріксон), що дають змогу виокремити прояви колективного несвідомого, віднайти процеси індивідуації, осмислити гендерні відмінності у процесі набуття життєвого досвіду, вплив суспільних конструктів на становлення і кризи ідентичності. Герменевтичний (М. Гайдеггер, Г. Г. Гадамер, В. Дільтей, М. Бахтін) і наративний (П. Рікер, Л. Вітгенштайн, М. Еліаде, Ч. Тейлор) методи сприяють ліпшій інтерпретації життєвого досвіду письменника, оприявленого через художній текст і фокусування на реальній ідентичності людини-митця, моральних підвалинах осягнення власної історії та її збереження. Для останнього доцільним стає застосування понятійного апарату меморіальної критики (memory studies). Це, зокрема, спогад, забуття, пригадування, травма, накопичувачі пам'яті, як-от архів, бібліотека, сміття тощо, – попри поширеніше їхнє застосування у контексті збереження національної ідентичності (А. Ассман, Н. Наймарк, Т. Снайдер, М. Хальбвакс, О. Пухонська). В дисертації стверджується, що для особистісного виміру пам'яті головним є спогад і запам'ятовування, а щодо накопичувачів, то вони є спільними для обох вимірів пам'яті і відмінність між ними полягає в більшому і меншому обсягах. Важливим для методології дослідження є також комунікативний конструкт автор–текст, автор–реципієнт, що дає змогу розкрити постійний діалог різних векторів проявлення ідентичності в романах Унамуно і зосередження автора на реальній ідентичності й моральних основах осягнення власної історії й екзистенції. Для розв'язання ідентичнісної проблематики у романній прозі письменника в дисертації використано теорію розуміння текстів П. Рікера, моделі комунікації А. Палма, теорію діалогізму М. Бахтіна, Ю. Крістєвої, за якою розуміння є активним і має креативний характер та призводить до змін і взаємного збагачення власного Я, що є центром взаємодії між зовнішнім і внутрішнім світами. Цей процес імплікує не лише творення себе у зовнішньому світі, але й усередині самого себе, в інтимній реальності, у свідомості, адже для М. де Унамуно свідомість – це поєднання непоєднуваних конституентів через застосування принципу контрасту/суперечності. Результативним у репрезентації діалогізму є феномен мовчання, невимовного і замовчуваного, що доповнює межі людської комунікації (К. Богданов, М. Зубрицька,

М. Мамардашвілі, О. Сливинський, Я. Ядацький). У контексті репрезентації особистої ідентичності в дисертації вивчається художній простір романів, який має символічне навантаження (Г. Башляр, Ж. Дюран, М. Еліаде, Ю. Лотман). Окрім того, поглибленому аналізу проблеми особистісної ідентичності в романній прозі М. де Унамуно сприяють біографічний та історико-літературний підходи, які застосовано до вивчення еволюції світогляду письменника. У роботі з художніми текстами також використано контекстуальний аналіз, методологію інтертекстуального аналізу, елементи міфокритики, техніку уважного читання.

У другому розділі дисертації **«Коллективна й особистісна ідентичності у романах Мігеля де Унамуно: ідейно-тематичний і проблемний аспекти»** висвітлено зв'язки між особистісною і колективною ідентичностями, шляхи ідентифікації індивіда з Іншим.

У підрозділі 2.1. **«Самоідентифікація через спільноту»** розглядається низка різноманітних художніх ситуацій, створених Унамуно для осмислення особистісної ідентичності у своїх романах. Для цих ситуацій важливою є конкретизація зв'язків особистісної та колективної ідентичностей у процесі формування і становлення окремого індивіда, який або асимілюється/повністю розчиняється в колективі, або ж, навпаки, перебуває у стані відчуження/відмежування від певної спільноти. Цю динаміку найповніше розкрито в романах «Мир у війні» і «Святий Мануель Добрий, мученик». Письменник використовує поняття інтраісторії, що слугує певним тлом/підґрунтям для виокремлення індивідуального Я, що постає результатом самоідентифікації через спільноту. У зазначених романах доводить також, що релігійна ідентичність у М. де Унамуно постає невід'ємним елементом людського буття, взаємодії колективного й індивідуального. Постійна наявність дихотомії індивідуальної та колективної ідентичностей в усіх романах письменника також зумовлена важливістю цієї проблеми в особистій історії іспанського автора: він був баском за походженням, але обрав значно ширшу іспанську, кастеляноцентричну ідентичність, яка після «катастрофи» 1898 року (поразки у колоніальній війні зі США) опинилася в глибокій кризі.

Підрозділ 2.2. **«Самоусвідомлення через Іншого»** присвячено аналізу романів «Любов і педагогіка», «Туман», «Тітка Тула», «Абель Санчес», які розкривають процес самоусвідомлення індивіда через протиставлення себе Іншому, у площині Я–Інший. Тут основними складниками самоусвідомлення постають процеси ідентифікації з батьками, досвід пережитого кохання, заздрість, ревності тощо. В одних випадках ці процеси відіграють роль позитивних маркерів конструювання ідентичності (любов, співчуття), в інших – негативних (біль, розчарування, знехтування, насмішка), адже вони зумовлюють кризу ідентичності, найчастіше призводять до трагічного завершення (смерть, самогубство). Під час аналізу самоусвідомлення Я через Іншого у згаданих романах застосовано теорію П. Рікера про подвійні людські ідентичності, поняття ідентифікації К. Г. Юнга, феномен «вигаданого кохання» О. Пронкевича, теорію кризи ідентичностей В. Гьосле, антропологічну модель

«боротьби ідентичностей» Р. Фогельсона. Застосування останньої, що складається із чотирьох компонентів – реальна, ідеальна, негативна і репрезентативна ідентичності – є продуктивним на різних рівнях розуміння кризи ідентичності в романній прозі М. де Унамуно, оскільки ця теорія розкриває процес пошуку персонажами М. де Унамуно внутрішньої рівноваги через обов'язкове переживання агонії, яка постає неодмінним тлом для конструювання ідентичності.

В дисертації запропоновано інтерпретацію головних метафор, використаних автором у згаданих романах для означення процесів самоусвідомлення індивіда через протиставлення Іншому: «туман» – репрезентація співіснування взаємозаперечних полюсів сприйняття світу; «місяць» – вираження замовчуваної та прихованої ідентичності; «фортепіано» – вияв трансценденції ідентичності, нав'язування Я чужого життєвого проекту; «дзеркало» – потреба підтвердження існування індивіда в очах Іншого. Отож екзистенційні ситуації, досліджені Унамуно в романах, демонструють, що зв'язок між двома одиничними суб'єктами передбачає взаємний вплив на формування ідентичності обох суб'єктів. Крім того, письменник не задовольняється простими схемами впливу чи адаптації, а розкриває багатогранність шляхів у процесі індивідуації, які, незалежно від того, чи вони є позитивними або негативними за своєю суттю, зумовлюють кризу ідентичності.

У третьому підрозділі 2.3. «**Гендерна складова кризи ідентичності**» увагу зосереджено на розмиванні гендерних маркерів у художньому світі Унамуно, яке виражається в тому, що «природна» даність індивіда стикається зі стереотипними ролями, накладеними суспільством на традиційне розуміння соціальних ролей обох статей: жінка – ангел, хранителька домашнього вогнища, турботлива матір, слабка стать; чоловік – завойовник, суспільний діяч, сильна стать. У романах «Любов і педагогіка», «Туман», «Тітка Тула» письменник створює різні моделі розвитку ситуацій, в яких персонаж асимілює гендерні ролі або ж відкидає їх, внаслідок чого постають різні варіанти розвитку особистісної ідентичності. Природні характеристики (материнство/батьківство, жіноча/чоловіча сексуальність) рівноцінні для обох статей. Вже у ранньому романі «Любов і педагогіка» голос оповідача деміфологізує патріархальну владу, що робить можливими усунення замовчування і маргіналізацію жінки та водночас вказує на потребу ставити під сумнів псевдонаукові постулати, стереотипи, забобони, які заглушують її голос. Текст роману також вказує на визнання послідовного поєднання любові та педагогіки, розцінювання жінки як самодостатньої людини, яка творить себе задля власного визнання.

У романах «Туман» і «Тітка Тула» персонажі-чоловіки Аугусто і Раміро є інфантильними, вони вирізняються хлоп'ячою незрілістю. Натомість жінки – Евхенія і Гертруда – набувають більшої соціальної ваги і беруть на себе відповідальність й обстоюють право ухвалення остаточного рішення у найважливіших життєвих справах. Для жіночих персонажів Унамуно

характерне гіпертрофоване материнство, яке, за Фройдом, травмує психіку чоловіка («Туман»). Автор демонструє, що втікаючи від полемічного і скептичного раціо, яке заперечує безсмертя, чоловік намагається знайти у матері прихисток, місце перепочинку. В Унамуно простір свідомого є маскуліним, водночас простір несвідомого – фемінним, а прагнення народитися і загубитися завжди мають за референта жінку.

Підрозділ 2.4. **«Концепт пам'яті: зв'язок колективної й особистісної ідентичностей»** присвячений детальному аналізу романів Унамуно з погляду стратегій збереження/розмивання ідентичності за допомогою методів і технік збереження пам'яті, що становлять стрижень людського Я і є традицією для колективу, групи, нації. Ця проблематика розкрита по-різному в усіх романах. Досліджуючи колективну пам'ять в романі «Мир у війні», автор застосовує інтраісторичний спосіб розкриття історичних процесів, що модифікує ідентичність індивідів і спільноти. Важливо, що у своїй оповіді автор використовує мову простого персонажа, сучасника подій Другої карлістської війни задля показу історії у її буденному прояві. В романах «Любов і педагогіка», «Туман», «Тітка Тула», «Абель Санчес» увагу зосереджено на індивідуалізованих практиках пам'яті, головними з яких є теорія мнемонічного актора – активного індивіда, що використовує пам'ять як інструмент власного самоствердження, застосовує техніки усної та письмової фіксації особистісної і колективної ідентичностей (нагадування і спонукання до молитви за померлих батьків, поведінкове наслідування, щоденники-сповіді). Значне місце у згаданих романах відведено методам передавання особистісної пам'яті до сучасників та прийдешніх поколінь через екстерналізовані носії пам'яті (портрети, листівки, коштовності, книги, ляльки, вервиця, молитовник, скринька, попільниця). Оприявлені в романній прозі Унамуно часові та просторові метафори пам'яті і спогадів (церква, бібліотека, гора, озеро, річка, шлунок). Для розгляду мнемотичних аспектів пошуку персонажами власної ідентичності в аналізованих романах активно використано біблійний інтертекст, зосереджений навколо біблійного чуда воскресіння з мертвих, яке слугує алюзією на відновлення людини в пам'яті нащадків. Загалом усі ці практики збереження пам'яті, художньо осмислені Унамуно, покликані не лише зберегти позитивну інформацію про індивіда, а й творчо і позитивно вплинути на людей, що його оточують, трансформуючи в такий спосіб їхні індивідуальні та колективні ідентичності. Ще однією важливою темою унамунівських романів є долучення індивідуальних спогадів (осібних переживань і почуттів) до колективної пам'яті інших. Цей феномен можна потрактувати за допомогою концепції М. Альбвакса, який описує спогади, подібні до переживань багатьох людей, що жили у той самий час та у тому самому просторі як певний механізм впливу або виклики пам'яті. М. Альбвакс також сформулював бінарну опозицію між індивідуальним і колективним пригадуваннями, переконливими ілюстраціями якої є діалоги між Хоакіном і Абелем, протагоністами роману «Абель Санчес».

Третій розділ «Дискурс особистісної ідентичності в поетиці романів Мігеля де Унамуно» присвячений аналізу романів письменника як засобу художнього дослідження особистісної ідентичності на поетикальному рівні. Особливу увагу зосереджено на моделюванні ідентичності через наратив, інтертекстуальність, фігури лінгвістичного вираження, мовчання і замовчування, просторові репрезентації.

У підрозділі 3.1. «**Наративні стратегії конструювання ідентичності**» досліджуються оповідні стратегії як форми організації знання про власне Я, за яких теоретичний конструкт автор-оповідач-персонаж, відповідно до вчення П. Рікера, перетворюється на переплетення і змішування реальності й вигадки. Ефект розпорошення людського Я спричиняється до появи поліфонічної природи роману, в якому використовуються складні й багатовекторні наративні моделі розкриття особистості персонажів і постаті автора. У випадку М. де Унамуно можна говорити про певні біографічні елементи у художніх текстах, оскільки увесь свій життєвий досвід він трансформує у вигадані персонажі, яким надає самостійності і правдивості водночас. Також, за словами О. Пронкевича, для самого іспанського письменника писання стає певним терапевтичним засобом від екзистенційних криз та внутрішніх суперечностей.

У дослідженні зосереджено увагу на наративних ідентичностях, що накреслюють варіанти творення історій персонажів, які пропонуватимуть свої оповіді читачеві, заохочуючи останнього до творення власної авторської ідентичності через наратив. Отже, людина розуміється як історична особа, що творить власну еволюцію і самість, віднаходить себе у пригадуванні свого минулого. У жанрі *ніволи*, створеного письменником, персонажі, автор і читачі перебувають в однаковому екзистенційному статусі і прирівнюються М. де Унамуно до Бога-творця. Інакше кажучи, Бог снить, тобто витворює своєю фантазією інші творіння, а коли руйнується піраміда існування, то вигадка і реальність постають тісно пов'язаними. Це найчіткіше проглядається у романі «Туман» у діалозі між Аугусто і Унамуно-персонажем, передмові і коментарях персонажа Віктора Готі.

Важливою стратегією розбудови особистісної ідентичності у романній прозі Унамуно постає моделювання наративу у фокусі чоловічого і жіночого письма. Вибір для роману «Святий Мануель Добрий, мученик» оповідачки від першої особи і металітературного жанру – спогадів/мемуарів – відповідає унамунівським теоретичним судженням про те, що жіноче письмо дало ліпші плоди у сфері інтимного і духовного, ніж чоловіче. Анхела є духовним посланцем Мігеля де Унамуно, більше ніж говорити, вона вміє слухати, розвіювати сумніви соліпсиста-священика Мануеля і наблизити до окремих індивідів відголоски колективного відчуття. У підсумку, унамунівські романи, у яких можна спостерігати практичну репрезентацію нарації життя (як незмінної потреби в діалозі як акті існування, процесі пізнання, неодмінного для розуміння глибокої реальності буття), є кроком до внутрішнього життя людини доби невизначеності, за допомогою якого свідомість може протистояти і прийняти перспективу, відмінну від своєї, адже потреба надати думкам

передавального вираження пов'язана із живим і ефективним процесом, коли індивід не думає для себе самого, але думає для інших.

У підрозділі **3.2. «Інтертекстуальність як стратегія конструювання ідентичності»** явище «інтертекстуальності», враховуючи його багатовекторність, розглядається як стратегія конструювання ідентичності через ідентифікацію індивіда з певними літературними персонажами, реальними письменниками й інтелектуалами, які представляють іспанську національну традицію й традицію інших народів. У романах Унамуно можна виокремити кілька способів такої ідентифікації: пряме цитування письменником творів інших авторів (М. де Сервантес «Дон Кіхот», свята Тереза Авільська «Житіє»); запозичення характеристик, наслідування стилів і світобачення (В. Шекспір, П. Кальдерон де ла Барка, А. Камю); пародіювання (Б. Паскаль, Р. Декарт) тощо. Крім того, варто виділити ідентифікацію із християнськими і біблійними постатями (Христос, Діва Марія, Еммануїл, Каїн, Авішаг). Ще одним засобом особистісної ідентифікації в досліджуваних романах є власні імена, що слугують ефективним засобом розкриття характеру та внутрішнього світу героїв, функціонують як дієвий вираз експресії і наділені чітко вираженою символічністю. Показовими в цьому плані постають імена Аугусто, Евхенія («Туман»), Елена, Абель («Абель Санчес»), Анхела, Ласаро, Мануель («Святий Мануель Добрий, мученик»). Нерідко персонажі романів заради збереження/продовження ідентичності передають власні імена нащадкам («Абель Санчес»: Хоакін – донька Хоакіна, Абель – син Абель-молодший, спільний внук Хоакін, але з прізвищем Санчес, що є прізвищем Абеля; «Тітка Тула»: Раміро – син Рамірін, Мануела – донька Маноліта).

Ще одним проявом інтертекстуальності в романах М. де Унамуно є стирання меж між автором і його літературним персонажем, між реальністю і вигадкою через створення персонажів-письменників, які намагаються писати або пишуть книги (Віктор Готі, Хоакін Монеґро, Анхела Карбаліно). В такий спосіб Унамуно-автор ідентифікує себе з різними літературними посталями, як вигаданими, так і реальними. Кульмінацією цієї стратегії є епізод роману «Туман», в якому Унамуно-автор вводить персонажа Унамуно, що позиціонує себе не просто як письменник, а як іспанський письменник. У згаданому творі чітко виражено ідею про те, що персонажі мають власне життя і право діяти, і що для підтвердження свого існування вони спираються на інших літературних героїв і реальні постаті, намагаючись вийти за межі художньої вигадки і даючи змогу реальному читачеві ідентифікувати себе з тим чи іншим літературним персонажем.

У підрозділі **3.3. «Фігури мовчання як форми репрезентації особистісної ідентичності»** вивчено проблему спілкування, що виконує подвійну функцію – конструювання і вираження особистісної ідентичності через розмови і настанови або брак їх. Проблема співвідношення мови й мислення для М. де Унамуно відображає унікальність і неповторність особистості і дає змогу корелювати її взаємини з іншими. В цій частині дисертації застосовано феноменологічний, структуралістський і

комунікативний підходи (П. Грайс, М. Зубрицька, М. Мамардашвілі, О. Сливинський), які дають змогу зробити висновок про те, що в романній прозі М. де Унамуно завжди представлений феномен мовлення (як проблема онтологічна, як оцінювання реальності, як індивідуальна трансцендентність у колективному, як посередник між реальністю і людиною), який артикулюється через різні форми усного спілкування. Водночас невимовлене у структурі усного мовлення репрезентується через еліптичність речень, ситуативну клішованість тексту, які створюють ілюзію безпосереднього контакту Я з мовцем, а насправді позначають розрив зовнішньої комунікації. М. де Унамуно розуміє реальність як тривалий процес змагання протилежностей, де внутрішнє Я перебуває в опозиції до Я суспільного, що породжує низку ситуацій мовчання у романній прозі письменника, які використовуються для конструювання особистісної ідентичності персонажів. Враховуючи визначення ідентичності як набору статичних і динамічних ознак ототожнення, комунікативний аспект мовчання в дисертації встановлено як стрижневий (тут застосовано рівневу класифікацію мовчання М. Зубрицької). Важливо підкреслити, що, згідно з агонічним світосприйняттям М. де Унамуно, постійне напруження слугує для незмінного вираження станів свідомості та подолання відчуженості/замкнутості особистісної ідентичності. У романній прозі письменника виокремлено численні випадки інкомунікації/провалу комунікації, що є звичайним прийняттям колективного й умовою уникнення персонажами справжніх хвилювань буття, їхньою відмовою розв'язувати проблеми найглибшого філософського гатунку. За М. де Унамуно, брак спілкування в сучасній культурі зумовлений обмеженням людини як соціальної фігури та нав'язуванням соціальних шаблонів, що призводять до ускладнення діалогу і втрати ідентичності.

У підрозділі 3.4. «Просторові координати ідентичності» досліджується репрезентація художнього простору в романах Унамуно з погляду конструювання ідентичності. В дисертації, зокрема, простежено, як топос впливає на формування особи, на її власне самоусвідомлення, а також на те, як через способи розміщення персонажа в закритому чи відкритому просторах можна зрозуміти його внутрішній світ. Інакше кажучи, у романах художній простір психологізується, аби стати засобом відображення моральних цінностей, філософських ідей чи індивідуально-людських вірувань. Коли в своїх романах М. де Унамуно відмовляється від відкритого і значною мірою деперсоніфікованого (але націоналізованого) простору кастильської месети або баскських полів і гір та обмежується містом (Більбао, Герніка, Саламанка чи місто узагалі), то він вписує своїх героїв у замкнене коло просторової репрезентації особистісної ідентичності, означене знайомими площами, вулицями й алеями. Тут індивід змушений мимоволі вступати у взаємини з Іншим, однак за ним залишається право бути байдужим, заховатися під парасолькою (Аугусто) чи не звертати уваги на знайомих людей і приспішити крок, щоб уникнути їх (Аполодоро). Найбільшою компресією фізичного простору, в якому вписуються діалоги персонажів, в романах Унамуно

вирізняється образ дому, який слугує найточнішим виразником особистісної ідентичності. Результативним під час розгляду образу дому як замкненого простору і виразника особистісної ідентичності є застосування до творів Унамуно поетики простору Г. Башляра. Часто (здебільшого у романах «Туман», «Абель Санчес», «Тітка Тула») дім надає персонажу лише бінарну можливість вибору: персонаж може або нав'язати свою ідентичність Іншому, або ж вимушений скоритися перед чужою волею. Через просторову ідентифікацію Унамуно також звертається до репрезентації статевих взаємин і соціально-гендерного аспекту самоствердження. Зокрема, автор приділяє прискіпливу увагу соціальній проблемі безправності служниць, що сприймаються як домашні предмети, є власністю господарів та використовуються для задоволення сексуальних потреб останніх. У дисертації також досліджено роль сакрального простору (церкви) як важливого чинника конструювання колективної та особистісної ідентичностей.

У **висновках** узагальнено та підсумовано основні положення та результати дослідження. Зокрема, відзначається, що М. де Унамуно у своїй романній прозі зробив значний внесок в осмислення і висвітлення засобами художньої літератури глибинної кризи особистісної ідентичності сучасної людини. Відчуваючи невизначеність довколишнього світу і шукаючи нової опори для буття, М. де Унамуно формулює концепт «агонії». Грунтуючись на переконанні, що будь-які явища (ідентичність зокрема) базуються на боротьбі непоєднаних суперечностей, письменник запроваджує в обіг поняття агонічного світосприйняття («трагічне відчуття життя»), вираженого у тривалому і постійному діалозі індивіда з самим собою, з Іншим, з колективом.

У своїх романах М. де Унамуно представив низку екзистенційних ситуацій, в яких опиняються його персонажі, втягнуті у процеси (само)конструювання особистісної ідентичності. У романах «Мир у війні» і «Святий Мануель Добрий, мученик» відображено взаємодію-боротьбу колективної й індивідуальної ідентичностей, які продукують широкий спектр поведінкових моделей людини. До таких моделей належать солідарність, героїзм/героїзація, пасивність (крайнє рішення – самогубство), мучеництво, самопожертва, святість, беатифікація, активна діяльність тощо. У романах «Любов і педагогіка», «Туман», «Тітка Тула», «Абель Санчес» увиразнено складність кореляту Я–Інший, головним інструментом якого постає ідентифікація Я (за К. Г. Юнгом) на рівні особистісних стосунків з найменшою колективною групою, якою є родина, через співвіднесення з якою індивід творить свій індивідуальний проект – життя. Унамуно художньо досліджує кризу особистісної ідентичності і на гендерному рівні. Його твори фіксують зміни традиційних координат сприйняття маскулінного і фемінного. Приймаючи природний вимір кожної статі як даність, письменник констатує невідповідність реальності тим очікуванням щодо ролей чоловіків і жінок у суспільстві, які були сформовані патріархальною культурою Іспанії кінця ХІХ – початку ХХ століть. У своїх романах автор фактично урівнює дві статі у праві їхнього вибору поведінки і місця в світі.

Взаємозв'язок індивідуальної та колективної тожсамостей у творах письменника простежується через проникнення в механізми роботи пам'яті, яка постає певним об'єднувальним фактором особистісної і колективної ідентичностей, оскільки прагнення увічнення і збереження у діахронічній перспективі неможливе окремо ні для колективу, ані для індивіда, а тільки через співпрацю-двобій першого і другого. Аналіз концепту пам'яті в романах Унамуно дає змогу побачити, як колективна пам'ять «перетікає» в індивідуальну, а згодом «повертається» від індивідуального до колективного. У першому романі «Мир у війні» автор переказує офіційну історію Другої карлістської війни і вводить читача у складний контекст болю і травми і, запропонувавши концепт інтраісторії, створює книгу колективної пам'яті. Наступні романи «Любов і педагогіка», «Туман», «Абель Санчес» і «Тітка Тула» є основними для розуміння практик передавання особистісної пам'яті через батьків/наставників до наступних поколінь («Любов і педагогіка», «Тітка Тула»), через творення тексту як виразника пам'яті («Абель Санчес») і за допомогою зберігання речей, які пов'язані з певними спогадами («Тітка Тула», «Туман»). В останньому романі «Святий Мануель Добрий, мученик» пам'ять про одну постать – священника – об'єднує і творить колектив. У романній прозі Унамуно також відіграють важливу роль такі мотиви, як спомини, забуття, сліди пам'яті, простори пам'яті, які репрезентують і колективну, й індивідуальну тожсамості.

У дисертації виокремлено й унаочнено низку рис поетики, які безпосередньо пов'язані з унамунівським розумінням особистісної ідентичності як агонічного явища. За таких умов виняткового значення набуває оповідь як спосіб організації знання індивіда про власне Я. Ефект розпорошення людського Я, досліджуваний Унамуно, надає поетиці романів письменника поліфонічних ознак, які виражаються у застосуванні складних нарративних моделей розкриття особистості персонажів і постаті автора, використанні широкого спектру інтертекстуальних проєкцій Я, в яких задіяна образність як класичної іспанської, так і світової літератур. Серед інших поетикальних засобів конструювання особистісної ідентичності в романах Унамуно виділяється експериментування з усно-мовленнєвими формами і фігурами мовчання, а також художній простір.

У своїх романах Унамуно глибоко розкрив різноманітні екзистенційні кризи людини доби модерну і постмодерну і багато в чому випередив письменників наступних епох, як у світоглядному плані, так і в царині поетики. Здійснений в дисертації аналіз дає підстави вважати цього оригінального і суперечливого митця слова парадигмальним автором у світовій літературі в багатьох аспектах, зокрема в плані художнього осмислення проблем ідентичності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні публікації:

1. Маєвська О.Т. Екзистенціалізм як філософська основа романів Мігеля де Унамуно // Вісник Львівського національного університету. Серія іноземні мови. Львів, 2005. Вип. 11. С. 127–134.
2. Маєвська О.Т. Поняття агонії як способу вираження внутрішнього світу людини у романі М. де Унамуно «Абель Санчес» // Вісник Львівського національного університету. Серія іноземні мови. Львів, 2006. Вип. 13. С. 119–127.
3. Маєвська О.Т. Проблема материнства у романі М. де Унамуно «Тітка Тула» // Іноземна філологія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. Вип. 118. С. 185–192.
4. Маєвська О.Т. Жіночі образи та моделювання чоловічої психології у романі М. де Унамуно «Туман» // Вісник Львівського національного університету. Серія іноземні мови. Львів, 2011. С. 184–189.
5. Маєвська О.Т. Особиста і колективна ідентичність у романі Мігеля де Унамуно «Святий Мануель Добрий, мученик» // Наукові праці : науково-методичний журнал. Серія «Філологія. Літературознавство». Миколаїв, 2011. Вип. 152, Т. 164. С. 54–57.
6. Маєвська О.Т. Стратегії замовчування ідентичності в романі «Абель Санчес» М. де Унамуно // Вісник Львівського національного університету. Серія іноземні мови. Львів, 2012. Вип. 20. Ч. 1. С. 245–250.
7. Маєвська О.Т. Поетика мовчання у романах Мігеля де Унамуно // Spheres of Culture. Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies. Lublin, 2015. Vol. XII. P. 155–164
8. Маєвська О.Т. Релігійна ідентичність: конфлікт віри і сумніву у романах М. де Унамуно // Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. Київ, 2015. Вип. 23. С. 115–119.
9. Маєвська О.Т. Топос дому у романах Мігеля де Унамуно: ідентичнісне прочитання // Вісник Львівського національного університету. Серія іноземні мови. Львів, 2016. Вип. 24. Ч. 1. С. 173–178.

Додаткові публікації:

1. Унамуно М. де. Святий Мануель Добрий, мученик // Унамуно М. де. Вибрані твори; 2-ге змінене видання / пер. з іспан. О. Маєвська. Львів : Астролябія, 2015. С. 505–547.
2. Унамуно М. де. Любов і педагогіка / пер. з ісп. О. Маєвська; післяслово О. Фешовця. Львів : Астролябія, 2016. С. 7–234.
3. Маєвська О.Т. Ідентичність автора і його персонажів крізь призму іншого: досвід Мігеля де Унамуно // Пережиття : науковий збірник пам'яті Галини Рубанової. Львів : Українська академія друкарства, 2016. С. 143–150.
4. Maevska O. El diálogo entre lo individual y lo colectivo : el caso de los personajes unamunianos // Actas del VII Congreso de Hispanistas de Ucrania. Lviv : Astrolabio, 2017. P. 44–55.

5. Mayevska O. La obra narrativa unamuniana en el contexto de la transitoriedad de imágenes y conceptos universales // Actas del VIII Congreso de Hispanistas de Ucrania. Lviv : Astrolabio Editorial, 2018. P. 206–218.

АНОТАЦІЯ

Маєвська О. Т. Концепція особистісної ідентичності в романній прозі Мігеля де Унамуно. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 10.01.04 – література зарубіжних країн – Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України; Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

У дисертації вперше цілісно проаналізовано, систематизовано й узагальнено концепцію особистісної ідентичності в романній прозі іспанського письменника Мігеля де Унамуно («Мир у війні», «Любов і педагогіка», «Туман», «Абель Санчес», «Тітка Тула», «Святий Мануель Добрий, мученик»). Цьому сприяли: визначення головних підходів до розуміння поняття ідентичності у філософії, культурології й літературознавстві; аналіз і систематизація корпусу критичної літератури зарубіжних та українських науковців, що стосується безпосередньо творчості письменника й ідентичнісної проблематики; визначення теоретико-методологічної основи літературно-художнього осмислення особистісної ідентичності; з'ясування специфіки дуалістичної філософії, яка в унамунівській філософії визначається як агонічність, концепту інтраісторії, що становлять основу трактування особистісної ідентичності у творчості М. де Унамуно; структурування і конкретизація зв'язків особистісної та колективної ідентичності, шляхів ідентифікації індивіда з окремим колективом та індивідом; дослідження способів вираження особистісної ідентичності у романній прозі М. де Унамуно на ідейно-тематичному і поетикальному рівнях з акцентуванням на гендерній проблематиці, концепті пам'яті, наративних структурах втілення особистісної ідентичності автора і персонажів, інтертекстуальності як принципі конструювання ідентичності персонажів й автора; виокремлення й аналіз репрезентації особистісної ідентичності через мовне вираження, мовчання, приховування або замовчування, через зображення художнього простору.

Ключові слова: Мігель де Унамуно, роман, агонія, діалогізм, криза ідентичності, особистісна ідентичність, колективна ідентичність, ідентифікація, конструювання ідентичності, гендерна ідентичність, пам'ять, наративна ідентичність, інтертекстуальність, мова, мовлення, мовчання, просторові координати ідентичності.

АННОТАЦИЯ

Маевская О.Т. Концепция личностной идентичности в романной прозе Мигеля де Унамуно. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04 – литература зарубежных стран. –

Черноморский национальный университет имени Петра Могилы, Николаев, 2019.

В диссертации впервые целостно проанализированы, систематизированы и обобщены концепции личностной идентичности в романной прозе испанского писателя Мигеля де Унамуно («Мир в войне», «Любовь и педагогика», «Туман», «Абель Санчес», «Тетя Тула», «Святой Мануэль Добрый, мученик»). Этому способствовали: определение главных подходов к пониманию понятия идентичности в философии, культурологии и литературоведении; анализ и систематизация корпуса критической литературы зарубежных и украинских ученых, касающийся непосредственно творчества писателя и проблематики идентичности; определение теоретико-методологической базы литературно-художественного осмысления личностной идентичности; уточнение специфики дуалистического мировосприятия в философии М. де Унамуно, определяющейся концептами агоничность, интраистория, составляющих основание трактовки личностной идентичности в творчестве испанского писателя; структурирование и конкретизация связей персональной и коллективной идентичностей, путей идентификации индивида с коллективом или отдельным индивидом; исследования способов выражения личностной идентичности в романной прозе М. де Унамуно на идейно-тематическом и поэтикальном уровнях с акцентом на гендерной проблематике, концепте памяти, нарративных структурах воплощения личностной идентичности автора и персонажей, интертекстуальности как принципе конструирования идентичности персонажей и автора; выделение и анализ репрезентации личностной идентичности посредством языкового выражения, молчания, утаивания или умалчивания и посредством изображения художественного пространства.

Ключевые слова: Мигель де Унамуно, роман, агония, диалогизм, кризис идентичности, личностная идентичность, коллективная идентичность, идентификация, конструирование идентичности, гендерная идентичность, память, нарративная идентичность, интертекстуальность, язык, речь, молчание, пространственные координаты идентичности.

ABSTRACT

Mayevska O.T. The Concept of Personal Identity in the Novels of Miguel de Unamuno.—Manuscript.

The thesis for the academic degree of Candidate of Philological Sciences (Doctor of Philosophy), specialty 10.01.04 «Literature of Foreign Countries». Petro Mohyla Black Sea National University.— Mykolaiv, 2019.

This thesis is the first scholarly effort to comprehensively analyze, systematize and summarize the concept of personal identity in the fiction of Miguel de Unamuno, Spain's prominent writer («Peace in War», «Love and Pedagogy», «Mist», «Abel Sánchez», «Aunt Tula», «Saint Emmanuel the Good, Martyr»). The interest is predetermined by the paradigmatic nature of his works to increase

understanding of the spiritual processes of the modern world in general, and to construct both collective and individual identity through the written word in particular. A thorough study of a large number of historical, literary and critical works dedicated to the personality and creativity of the researched writer ultimately led to determining the main stages of development of Unamunean studies and helped define the gap in the literary-critical scholarly field pertaining all novels of M. de Unamuno – namely the issues of personal identity. Thus, we have conducted a historical and literary study of reception of M. de Unamuno's oeuvre in Ukraine. The research has also systematized and summarized critical literature dedicated to the issue of identity in humanitarian studies in general, and literary criticism in particular.

The research work focuses on the processes of self-identification of Unamuno's characters through a community expressing a collective identity and serving as a stimulus and trigger for the creation of internal contradictions within individual characters resulting in a crisis of personal identity and an agonistic world perception. The latter is the main concept for Unamuno's worldview, which is understood not as the last death throes, but as a struggle between two mutually exclusive elements. At the same time, the work does not study the notion of collective identity due to the fact that M. de Unamuno's philosophical and fictional works were well-researched from this perspective by foreign and domestic researchers.

The author creates a variety of fictional situations that have great potential for understanding and interpreting personal identity. In his novels «Peace in War» and «Saint Emmanuel the Good, Martyr» it is important to specify the connections of personal and collective identity for the formation and building of the individual, that realizes itself in his/her assimilating to and complete absorbing by the community, or, vice versa, in his/her alienation/separation from the group. In his novels «Love and Pedagogy», «Mist», «Abel Sánchez» and «Aunt Tula», M. de Unamuno considers the problem of self-awareness through the Other in the «I-Other» plane, where the main components of such self-awareness are identification with parents, love experience, etc. Such components are defined as both positive markers of identity construction and negative ones that together often cause a crisis of identity leading to a tragic end. Thus, the writer highlights the importance of seeking internal peace through the obligatory presence of agony which assumes an indispensable background for identity construction. Unamuno's novels concentrate on the identity crisis caused by blurred gender markers, where natural essence is confronted with stereotypical roles imposed by society on both sexes («Love and Pedagogy», «Mist» and «Aunt Tula»).

This dissertation investigates the novels of M. de Unamuno in terms of the strategy of preservation/blurring of identity, basic methods and techniques of memory which form the basis of individual personality, as well as the tradition of a collective personality. This process is disclosed in different ways throughout all novels, which provides the opportunity to trace how the processes of constructing, as well as preserving and representing personal identity take place through the issues of memory. The main ways have turned to be: the theory of the mnemonic actor, the active individual using memory as an instrument of his own self-affirmation; the

techniques of oral and written identity fixation which involve methods of transferring individual memory via externalized memory media, temporal and spatial metaphors of memory.

The research pays special attention to the novel's poetics as to artistically investigate the issue of personal identity. One of the focuses is on modelling identity via narrative, intertextuality, expressive means, silence and suppression, and spatial representations. The narrative in terms of organizing one's knowledge about personal Ego has been distinguished, namely, where the theoretical construct of the author-narrator-character (according to Paul Ricoeur) is transformed into an interwoven mixture of reality and fiction. The effect of scattering the human Ego is related to the emergence of the polyphonic nature of the novel, which uses complex narrative models for revealing characters' and author's personalities. The 'intertextuality' concept in our research is treated as the strategy for constructing identities in the works of the Spanish classic writer under study, where the author-narrator and the characters consider their own ego projections as life patterns associated with certain literary characters, real writers and intellectuals representing the Spanish national tradition and representing other nations.

Besides, a problem of communication performing a dual function has also been analysed: identity construction (through conversations and guidelines) and identity expression. The latter, in addition to dialogues, monologues and written text, also uses different figures of silence, pauses, gestures, etc. It has been determined that spatial identity coordinates perform various functions of formation, preservation, and even separation of the individual from the collective, as well as his/her identification with the Other. A comprehensive reinterpretation of artistic space in the novels of M. de Unamuno from the perspective of identity construction is a new advance in the realm of Unamunian literary studies.

The conclusions of the dissertation summarise the insights into the artistic processes of constructing personal identity in Miguel de Unamuno's fiction, which allows to fully disclose the significance of this writer's oeuvres for the culture of the modern and postmodern epochs.

Key words: Miguel de Unamuno, novel, agony, dialogism, crisis of identity, personal identity, collective identity, identification, construction of identity, gender identity, memory, narrative identity, intertextuality, language, speech, silence, spatial coordinates of identity.